

15. Struminskii, V. Ja. (1958). *Onekotorykh voprosakh periodizatsii istorii shkoly i pedagogiki* [On some questions of periodization of the history of the school and pedagogy]. *Sovetskaia pedagogika*, 2, 112-115.
16. Batov, T.N. (1998). *K voprosu o periodizatsii processa stanovlennja i razvittija otechestvennoi sistemy specialnogo obuchenija slaboslyshashchih detei* [On the question of periodization of the process of formation and development of the domestic system of special education hearing children]. *Defektologija*, 3, 10-14.
17. Basova, A. G. (1965). *Ocherki po istorii surdopedagogiki v SSSR* [Essays on the History Theory in the USSR]. Moscow: Izd-vo Mosaic. gos. ped. in-ta im. V. I Lenina.
18. Eremenko, I. G. (1984). *Razvitie teorii i praktiki defektologii v Ukrainской SSR* [Development of the theory and practice of Defectology in the Ukrainian SSR]. *Defektologija* 1, 8-13.
19. Dobrova, A. D. (1958). *Osnovnye etapy razvittija sovetskoj shkoly gluhonemykh za 30 let. sushhestvovaniia* [The main stages of development of the Soviet school of the deaf in 30 years of existence]. Moscow.
20. Kuznecova, G.V. (1965). *Iz istorii specialnykh shkol dlia gluhih i slaboslyshashchih detei (1930-1941)* [From the history of special schools for the deaf and hard of hearing children (1930-1941)]. *Sovetskaia pedagogika*, 8, 117-123.
21. Malofeev, N.N. (1996). *Specialnoe obrazovanie v Rossii i za rubezhom. Chast 1. Zapadnaia Evropa* [Special education in Russia and abroad. Part 1: Western Europe]. Moscow: ZhPRAO.
22. Malofeev, N.N. Nazarova, N.M. (Ed.). (2001). *Istoriia stanovlennia i razvittija nacionalnykh sistem specialnogo obrazovaniia (sociokulturnyi aspekt). Specialnaia pedagogika* [History of establishment and development of national systems of vocational education (sociocultural aspect)]. Moscow: Izdatelskii centr «Akademii».
23. Komarova, A. A. (2000). *Pedagogicheskie sistemy obrazovaniia lits s narusheniamisluha* [Pedagogical education system hearing impaired]. Moscow.
24. Berezivska, L. D. (2008). *Reformuvanniashkilnoiosvity v Ukraini u XXstolitti* [Reforming school education in Ukraine in the twentieth century]. Kyiv: Bohdanova A. M.
25. Dichek, N. P. (2005). *Spadshchyna A.S. Makarenka u konteksti svitovoho istoriko-pedahohichnoho protsesu XX st. (na materialakh anhlomovnykh dzherel)* [Heritage of Makarenko in the context of world historical and educational process of the twentieth century (based on English-language sources)] (Doctoral dissertation, Kyiv).
26. Medvid, L. A. (2003). *Istoriia natsionalnoi osvity i pedahohichnoi dumky v Ukraini* [History of National Education and thinking in Ukraine]. Kyiv: Vikar.
27. Zasenka, V.V., & Taranchenko, O.M. (2005). *Rozvytok surdopedahohichnoi teorii i praktyky v Ukraini* [Development of dumb pedagogical theory and practice in Ukraine] In *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni TarasaShevchenko*: Vol. 13 (93) (pp. 67-72).
28. Iezhova, T. Ie. (2006). *Stanovlennia ta rozvytok systemy prolesiinoi osvity osib z vadamy slukhu v Ukraini* [Formation and the development of vocational education of persons with hearing disabilities in Ukraine] (Doctoral dissertation, Kyiv).

29. Lytovchenko, S.V. (2006). *Osoblyvostinavchannia osib z porushenniamy slukhu u vyshchyykh navchalnykh zakladakh* [Features of the education of persons with hearing impairment in higher education] (Doctoral dissertation, Kyiv).
30. Taranchenko, O.M. (2013). *Rozvytok systemy osvity osib z porushenniamy slukhu v konteksti postupu viuchyznianoj pedahohichnoi nauky ta praktyky* [Development of the system of education of persons with violations of ear in the context of advancement of domestic pedagogical science and practice]. Kyiv: Poliprom.

УДК 37.015.3-376.352: 373.5

Кобильченко В. В.

Институт спеціальної педагогіки НАПН України,
провідний науковий співробітник

ОСОБЛИВОСТИ СОЦІАЛЬНОЇ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ ПСИХОФІЗИЧНОГО РОЗВИТКУ У РАНЬОМУ ВІСЦІ

У складному процесі соціалізації дитини та її адаптації до умов соціуму чимало залежить від біологічних та соціальних факторів. Якщо дитина у перші роки свого життя успішно адаптується у світі людей, то й згодом вона зможе віднайти своє місце у житті й реалізувати власний особистісний потенціал. Саме тому ранній вік є одним із ключових у житті людини і багато в чому визначає її майбутній психосоціальний розвиток.

Ключові слова: соціальна адаптація, ранній вік, діти з порушеннями психофізичного розвитку.

Кобильченко В. В.

Институт спеціальної педагогіки НАПН України,
ведущий научный сотрудник

ОСОБЕННОСТИ СОЦИАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ ПСИХОФИЗИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ В РАННЕМ ВОЗРАСТЕ

В сложном процессе социализации ребенка и его адаптации к условиям социума немало зависит от биологических и социальных факторов. Если ребенок в первые годы своей жизни успешно адаптируется в мире людей, то и со временем он сможет найти свое место в жизни и реализовать собственный личностный потенциал. Именно поэтому ранний возраст является одним из ключевых в жизни человека и во многом определяет его будущее психосоциальное развитие.

Ключевые слова: социальная адаптация, ранний возраст, дети с нарушениями психофизического развития.

Vadim Kobylchenko
Institute of Special Pedagogy
The National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine,
Leading research fellow

FEATURES OF SOCIAL ADAPTATION OF CHILDREN WITH VIOLATIONS OF PSYCHOPHYSICAL DEVELOPMENT AT EARLY AGE

In difficult process of socialization of the child and his adaptation to society conditions depends on biological and social factors much. If the child in the first years of the life successfully adapts in the world of people, and over time it will be able to find the place in life and to realize own personal potential. For this reason the early age is one of key in human life and in many respects defines its future psychosocial development.

Social adaptation represents continuous process of the active adaptation of the individual to conditions of the new social environment and result of this adaptation. In other words, adaptation is active process which brings to positive (adaptation) or to negative results (disadaptation). Thus as usual allocate two main criteria of successful adaptation: internal comfort (emotional satisfaction) and external adequacy of behavior (ability easily and precisely to fulfill society requirements).

Thus, social adaptation — permanently complex psychology and pedagogical problem which is determined by age of the child, a state of his health, level of psychosocial development, a social environment. His physical, mental and social development, personal wellbeing depends on how will pass accustoming of the child to the new social environment and its conditions as a whole.

Keywords: social adaptation, early age, children with violations of psychophysical development.

При розгляді теоретичних психолого-педагогічних проблем, що відносяться до розвитку особистості, адаптація переважно розглядається як процес особистісного становлення індивіда, що вступає у відносно стабільну соціальну спільність (Е. Льєнко, А. Петровський, Л. Виготський, Д. Фельдштейн та ін.). Розвиток особистості тут подається як її входження в нове соціальне середовище, адаптація і врешті-решт інтеграція із ним.

Після народження дитина відразу ж потрапляє під вплив соціуму, при цьому увесь хід розвитку психіки залежить від сукупності соціальних факторів, які впливають на формування адаптаційних можливостей.

У складному процесі соціалізації дитини та становлення її особистості чимало залежить від того, як дитина в перші роки свого життя адаптується у світі людей, чи зможе вона знайти своє місце в житті й реалізувати власний потенціал. Ранній вік є одним з ключових у житті дитини і багато в чому визначає її майбутній психосоціальний розвиток.

Особливе значення цього віку пояснюється тим, що він безпосередньо пов'язаний із трьома фундаментальними життєвими надбаннями людини: прямоходінням, спілкуванням і предметною діяльністю. Прямоходіння забезпечує дитині можливості для орієнтації у просторі. Спілкування забезпечує дитині надходження необхідної для її розвитку інформації, допомагає засвоювати знання, формувати необхідні комунікативні вміння й моделі соціальної поведінки й, таким чином, швидше долучатися до людської культури. Предметна діяльність безпосередньо розвиває рухову сферу дитини, забезпечує формування потрібних навичок маніпуляції та взаємодії із різними предметами тощо.

Основу соціальної адаптації формує поява у дитини в перший рік життя почуття прихильності до близького дорослого. Перший рік — це час адаптації дитини до нових умов життя. Д. Боулбі [2, с 249-256] у своїй теорії зазначав, що в перші місяці життя встановлюється тісний емоційний зв'язок між матір'ю й дитиною. Вчений стверджував, що мати є для дитини надійним захистом, своєрідною базою, яку вона час від часу залишає, прагнучи досліджувати навколишній світ.

Саме в родині дитина отримує перший досвід соціальної взаємодії. З перших днів свого життя вона вступає в складну систему взаємин з дорослими (батьками, родичами й іншими дорослими). Між дитиною й дорослими складаються міжособистісні зв'язки, які визначають психологічний склад особистості: ставлення людини до себе, до світу тощо. Родина є генетично першою соціальною групою, з якою дитина протягом багатьох років життя перебуває у тісному контакті. У родині в процесі спільної життєдіяльності дитини з батьками закладаються основи особистості — її потреби та інтереси, ставлення до себе і до інших, закріплюється їх відносно стійка спрямованість.

Хоча тенденція до формування прихильності має еволюційно-генетичне походження, сама якість прихильності залежить від зовнішніх факторів — головним чином від стосунків з матір'ю. Прихильність як мотиваційно-поведінкова система складається до кінця

першого року й стає тим базисом, на якому відбувається подальший розвиток особистості дитини. До цього часу в психіці дитини з'являється найважливіше новоутворення, яке Д. Боулбі назвав «внутрішньою робочою моделлю». Вона являє собою нерозривний і взаємообумовлений зв'язок себе та іншого. Дитина сприймає себе через ставлення до неї близького дорослого, а цього дорослого через те, як він до неї ставиться. Наприклад, у випадку надійної й безпечної прихильності дитина сприймає себе як улюблену, гідну поваги, сміливу, розумну, а близького дорослого — як джерело любові, захисту й поваги. Якщо його прихильність ненадійна й небезпечна, дитина ставиться до себе як до відкинутої, нелюбої, ні до чого не здатної, а предмет її прихильності стає джерелом страху й небезпеки. Таким чином, ставлення дитини до себе та її уявлення про себе визначають її ставлення до близького дорослого (насамперед до матері).

Тому діти, котрі ростуть в атмосфері любові й розуміння, мають менше проблем, які виникають в процесі соціальної адаптації, а також пов'язаних зі здоров'ям труднощів у спілкуванні, і, навпаки, як правило, порушення батьківсько-дитячих стосунків веде до формування різних соціально-психологічних проблем і комплексів.

У контексті проблеми соціальної адаптації вагоме значення має й теорія розвитку особистості Е. Еріксона, який виділив вісім основних етапів в онтогенезі особистості людини, основою яких є її ідентичність і цілісність. Ці етапи являють собою серію критичних періодів. При цьому конкретний етап не тільки формує нову, необхідну для соціального життя якість, але й готує дитину до наступного життєвого періоду. Виділяючи період до року як першу стадію психічного розвитку, Е. Еріксон, як і багато інших психологів, вважав, що в цей час психіка детермінується в основному близькими людьми, батьками, які формують у дитини почуття базової довіри або недовіри, тобто відкритості до світу або ворожості, закритості. Саме ця якість згодом дасть можливість дітям доброзичливо ставитись до довкілля, без побоювання й внутрішнього бар'єру спілкуватись із новими, незнайомими людьми.

У період раннього віку спілкування маляти з дорослим стає усе більше соціальним, у тому розумінні, що в дитини з'являються не тільки біологічні, вітальні потреби, але й соціальні — у спілкуванні, в оволодінні людськими способами пізнання й дії. Ці потреби дитина задовольняє за допомогою дорослого.

М. Лісіна вважає, що провідним видом спілкування в період раннього віку, який впливає на соціальний розвиток дитини, є ситу-

тивно-ділове спілкування, що здійснюється у формі співробітництва з дорослим в умовах спільної предметної діяльності [6, с 12-16]. Найбільш ефективні й сприятливі методи соціальної адаптації дітей раннього віку полягають у тім, що дорослий виступає в ролі послідовної моделі прийнятних форм поведінки й встановлює з малям теплі, дружні стосунки. Соціальний розвиток у цей період йде швидкими темпами.

Якщо проаналізувати, чому навчилося маля за перші три роки життя в людському суспільстві, то обсяг і зміст цих надбань вражають: малюк реагує на характер взаємин між людьми, здатний співпереживати й співчувати, спроможний висловити дорослому своє тверде прагнення до самостійності й незалежності. Звичайно, дитина далеко не завжди усвідомлює свої можливості й людські форми взаємин, часто діє шляхом наслідування, або у відповідь на заохочення з боку дорослого. Однак з одиничних, навіть ситуативних, моральних дій у малюка поступово складається уявлення про можливий характер соціальної поведінки, про його місце серед людей.

Проте варто пам'ятати, що дитина раннього віку ще довгий час після свого народження підтримує біологічний зв'язок із матір'ю. І цей зв'язок допомагає зберігати емоційну стійкість, емоційний комфорт, без яких порушується баланс у розвитку й не формується довіра до світу.

У той же час дитина раннього віку починає підкорювати поведінку батьків, інших людей своїм вимогам. Ці вимоги пов'язані з її прагненням вплинути на позицію дорослого. Діти не стали б нічого жадати від батьків, якби не вважали, що ті не можуть їх вслухатись. Таким чином, у процесі активного пристосування до умов соціального середовища дитина потрапляє в різні ситуації, у тому числі й конфліктні, у вирішенні яких провідна роль належить насамперед батькам. Однак вже у ранньому дитинстві дитина здобуває певний досвід незалежної поведінки, і широта цього досвіду має індивідуальні риси.

У перехідний період від раннього до дошкільного віку виникає особиста дія й свідомість «я сам». Тенденція до самостійності є наслідком основних новоутворень, вона виявляє себе в сфері практичного життя дитини, у межах якої вона прагне діяти без допомоги навколишніх, проявляє й утверджує свою незалежність. На ранніх етапах цілеутворення дія виникає в діяльності дитини, коли нею передбачається не тільки предметний результат (що потрібно робити) і спосіб здійснення (як робити), але й зміст цієї дії (навіщо робити),

тобто той зміст дії, який вона здобуває в предметно-суспільних умовах діяльності.

Необхідною умовою соціальної адаптації дитини є її соціальна активність, що розуміється як здатність включатися в специфічні для даного віку види діяльності для вирішення суспільних завдань, проявляти такий рівень психічної активності, який би сприяв отриманню результатів, значущих для інших і себе. Основними показниками соціальної активності є ініціативність, самостійність і відповідальність.

Однак батьки, інші дорослі далеко не завжди прислухаються до дитини. Тому вже в ранньому віці дитина може відчужуватись від своєї самооцінки (Б. Спок). Найчастіше це відбувається під тиском дорослих, у яких є своє власне уявлення про дитину, її можливості й призначення. Деякі діти починають протестувати проти інтересів і дій, які їм нав'язуються ззовні, вступаючи в конфлікт із навколишніми людьми, що породжує негативізм і агресію. Інколи, як відзначає К. Роджерс [7, с. 280-301], діти часто й не намагаються протистояти дорослим, наприклад батькам. Це відбувається тому, що дитина має потребу в пешенні й прийнятті з боку дорослого. Однак проблема не тільки в тім, що, намагаючись заслужити любов інших, дитина відмовляється від себе, але й у тім, що при здійсненні діяльності, нав'язаної іншими, дитина не може бути повністю успішною, як би вона не намагалася б і як би не переконувала себе, що ця діяльність їй цікава. Це призводить до розвитку невпевненості в собі, тривоги або агресії стосовно навколишньої дійсності, до нової діяльності й нових людей, тобто до дезадаптації особистості.

Якщо говорити про причини виникнення порушень соціальної адаптації у дітей раннього віку, то потрібно, перш за все, зупинитися на двох аспектах: біологічному та соціальному.

Перший аспект — зростання частоти перинатальних пошкоджень, що виникають ще в утробі матері або під час пологів. У більшості випадків ці пошкодження, в основному, проявляються в перші місяці життя дитини збудженням, порушенням сну, зміною тону м'язів. До року ці розлади, як правило, або проходять (компенсуються), або декомпенсуються, і вже до трьох років у таких дітей можуть з'являтися зміни у поведінці, порушення розвитку мовлення, рухове розгальмування тощо. Це, у свою чергу, визначає їх підвищену схильність до емоційних розладів і невротизації. Тобто у цих дітей не тільки порушується розвиток вищих мозкових функцій і поведінка, але, як наслідок, — утруднена соціальна адаптація до нових умов.

Другий важливий аспект частих порушень соціальної адаптації — стресові ситуації в житті дитини. Вони можуть бути зумовлені як соціально-економічним неблагополуччям сім'ї, так і неправильним вихованням дитини в родині. Особлива роль належить покаранню або заохоченню дитини. Крім того, стресові ситуації можуть виникати при відриві дитини від сім'ї, коли вона перебуває у лікарні, дитячому санаторії тощо.

Це зумовлено тим, що дитина раннього віку значно менш пристосована до відриву від рідних, більш слабка і вразлива. Багатьма дослідженнями встановлено, що саме в цьому віці соціальна адаптація триває довше і важче, частіше супроводжується хворобами. Крім того, у цей період стрімко відбувається фізичний розвиток, дозрівання всіх психічних процесів. Зміна умов середовища і необхідність вироблення нових форм поведінки вимагають від дитини великих зусиль, викликають появу стадії напруженої адаптації. Від того, наскільки дитина в сім'ї підготовлена до нових умов життєдіяльності, залежить і її подальший розвиток, і, власне, тривалість адаптаційного періоду.

Існує три фази адаптаційного процесу [1, с. 22-46].

1. Гостра фаза — супроводжується коливаннями в показниках соматичного й психічного здоров'я, зниженням уваги, частими респіраторними захворюваннями, зниженням імунітету. У середньому тривалість цієї фази — один місяць. Ця стадія має три ступеня важкості:

а) легка — здоров'я й поведінка нормалізуються протягом 10-15 днів;

б) середня — негативні зміни під час адаптації нормалізуються протягом 1 місяця, при цьому дитина втрачає у вазі, хворіє 5-7 днів, спостерігаються ознаки психічного стресу;

в) важка адаптація — тривалість від 2 до 6 місяців, дитина хворіє, часто втрачає придбані навички, відзначається психічне й фізичне виснаження організму.

2. Підгостра фаза характеризується тим, що негативні прояви поступово зменшуються, однак спостерігається уповільнений темп розвитку.

3. Фаза компенсації відзначається швидким темпом розвитку, що допомагає дітям перебороти затримку в розвитку.

Здатність до соціальної адаптації формується в постнатальний період життя, особливо у перші три роки. Цей період зазвичай розділяють на 3 етапи.

Під час першого етапу — від народження до (і місяців — комунікативна діяльність базується на фізичних та **емоційних** невербальних контактах.

Особливо гостро відбувається соціальна адаптація на другому етапі від 7 до 18 місяців життя. Соціальні зв'язки з оточенням, швидке й багатогранне їхнє збагачення — з одного боку, і слабка мобільність нервових процесів, з другого, веде до конфлікту.

Третій етап соціальної адаптації в ранньому віці відбувається протягом 18-36 місяців, — і він проходить більш благополучно, оскільки інтенсивний розвиток мовлення допомагає дитині засвоїти певні норми поведінки в різних ситуаціях, вчить узагальнювати аналогічні вимоги дорослого.

Серед низки причин, що викликають труднощі адаптаційного періоду, слід відмітити деякі специфічні особливості раннього віку. Легкому звиканню до нового середовища (температурного режиму, розпорядку життєдіяльності, предметного середовища) перешкоджає недосконалість здатності до пристосування та висока вразливість дитячого організму внаслідок його морфологічної та функціональної незрілості.

Необхідність різкої зміни способу життя дітей з психофізичними порушеннями (перебування в лікарні, дитячому санаторії тощо) потребує великого нервового напруження, яке спричинює стан психічного стресу.

Зміна способу життя в першу чергу призводить до порушення емоційного стану, зниження працездатності нервової системи дітей раннього віку. Для адаптаційного періоду характерні емоційна напруженість, занепокоєння або загальмованість. Дитина багато плаче, прагне до контакту з дорослими або, навпаки, роздратовано відмовляється від нього. В цей період саме якість комунікацій, а не їхня кількість впливає на нормалізацію соціальної адаптації, позаяк велика кількість може приводити до емоційного виснаження дитини.

Таким чином, соціальні зв'язки дитини виявляються порушеними. Емоційне неблагополуччя позначається на сні, апетиті. Розлука і зустріч з рідними протікають часом дуже бурливо, екзальтовано: малюк не відпускає від себе батьків, довго плаче після їх відходу, а прихід знову зустрічає сльозами.

Поряд з емоційними розладами в період адаптації спостерігається зниження мовленнєвої та ігрової активності дітей. Падає рівень мовленнєвої активності, дещо скорочується словниковий запас, уповільнюється засвоєння нових слів. Змінюється також активність

і щодо предметного світу: іграшки залишають малюка байдужим, інтерес до навколишнього світу знижується. Це зумовлено тим що, ранній вік характеризується процесом опанування мовленням, прагненням до активних дій з іграшками та предметами. Ці процеси потребують від дитини певного напруження, але водночас у звичних умовах викликають переживання радості. Негативні зміни емоційного стану є перешкодою для природного вияву мовленнєвої та ігрової активності дітей: гальмується функція мовлення, слабшає інтерес до ігрового матеріалу та дій із ним.

Отже, процес соціальної адаптації дитини в перші роки її життя має очевидні особливості. До них належать показники адаптації, адаптованості, а також фактори, що впливають на процес адаптації та її результат.

Соціальна адаптація — це постійний процес активного пристосування індивіда до умов нового соціального середовища і результат цього пристосування. Тобто адаптація є активним процесом, що призводить до позитивних (адаптованість) або негативних результатів (деадаптованість). При цьому зазвичай виділяють два основних критерії успішної адаптації: внутрішній комфорт (емоційна задоволеність) і зовнішня адекватність поведінки (здатність легко і точно виконувати вимоги середовища).

Розрізняють три стилі адаптації: 1) творчий стиль, що характеризується тим, що людина активно змінює умови середовища і таким же способом сама адаптується; 2) конформний стиль — людина пасивно сприймає й приймає нові умови й обставини життя, пристосовується до них; 3) уникаючий стиль — людина не хоче або не може адаптуватися до нових умов, ігнорує умови середовища [4, с 15-34].

Таким чином, соціальна адаптація — це інтегративний показник внутрішнього стану дитини, що відображає її можливість виконувати певні біосоціальні функції, а саме: адекватне сприйняття навколишньої дійсності й власного організму; адекватна система відносин і спілкування з навколишніми; здатність до праці, навчання, до організації дозвілля й відпочинку; адаптивність поведінки відповідно до ролевих очікувань інших.

Отже, соціальна адаптація, період звикання дітей до нових умов — незмінно складна психолого-педагогічна проблема, яка детермінована віком дитини, станом її здоров'я, рівнем психосоціального розвитку, соціальним оточенням. Від того, як пройде звикання дитини до нового для неї соціального середовища та його умов, зале-

жить її фізичний, психічний та соціальний розвиток, особистісне благополуччя в цілому.

Література:

1. Аксарина М. Воспитание детей раннего возраста: учебник для учащихся отделений мед. сестер детских учреждений / М. Аксарина. — М.: Медицина, 1972. — С. 22-46.
2. Боулби Дж. Привязанность / Дж. Боулби // Перевод англ. Н. Г. Григорьевой и Г. В. Бурменской; Общая редакция и вступительная статья кандидата психологических наук Г. В. Бурменской. — М., 2003. — С. 249-256.
3. Воспитание и развитие детей раннего возраста: пособ. для воспитателей детского сада / В. В. Гербова, Р. Г. Казакова, Н. М. Кононова и др.; под ред. Г. М. Ляминой. — М.: Просвещение, 1981. — С. 33-45.
4. Захаров А. И. Как предупредить отклонения в поведении ребенка: книга для воспитателя детского сада. — М.: Просвещение, 1986. — С. 15-34.
5. Костіна В. Нові підходи до адаптації дітей раннього віку / В. Костіна // Дошкільне виховання. — 2006. — № 1. — С. 34-37.
6. Лисина М. И. Влияние общения со взрослым на психическое здоровье ребенка / М. И. Лисина // Дошкольное воспитание. — 1982. — № 8. — С. 12-16.
7. Роджерс К. Взгляд на психотерапию. Становление человека / К. Роджерс // пер. с англ.; общ. ред. и предисл. Е. И. Исениной. — М.: Прогресс, 1994. — С. 280-301.
8. Спок Б. Ребенок и уход за ним / Б. Спок // пер. с англ. Н. А. Перовой. — М.: АО «Диамант СВ», 1994. — С. 54-68.

References:

1. Aksarina, M. (1972). *Vospitanie detei rannego vozrasta* [Parenting young children]. Moscow: Medicina.
2. Boulbi, Dzh. (2003). *Priviazannost* [Affection]. Moscow.
3. Gerbova, V.V., Kazakova, R.G., Kononova, N.M. & Liamina, G.M. (Ed.). (1981). *Vospitanie i razvitiie detei rannego vozrasta* [Education and Early Childhood Development]. Moscow: Prosveshhenie.
4. Zaharov, A.I. (1986). *Kak predupredit otkloneniia v povedenii rebenka* [How to prevent child behaviour problems]. Moscow: Prosveshhenie.
5. Kostina, V. (2006). *Novi pidkhody do adaptatsiyi ditey rannoho viku* [New approaches to adaptation infants]. *Doshkilne vykhovannia* [Preschool education], 1, 34-37.
6. Lisina, M. I. (1982). *Vliianie obshheniia so vroslym na psicheskoe zdorove rebenka* [Effect of interaction with adults on the mental health of the child]. *Doshkolnoe vospitanie* [Preschool education], 8, 12-16.
7. Rodzhers, K. (1994). *Vzgliad na psihoterapiiu. Stanovlenie cheloveka* [Look at psychotherapy. Becoming human]. Moscow: Progress.
8. Spok, B. (1994). *Rebenok i uhod za nim* [Child and Child Care]. Moscow: «Diamant SV».

УДК: 376-056.26:616.28-008.14:376.016:811.161.1-028.31

Валентина Жук, Віра Литвинова, Володимир Шевченко,
Оксана Таранченко, Оксана Федоренко

РОЗВИТОК СИСТЕМИ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ДІТЕЙ З ПОРУШЕННЯМИ СЛУХУ В УКРАЇНІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПІДХОДИ

Концепція розвитку дошкільної освіти дітей з порушеннями слуху зорієнтована на сучасні світові тенденції в організації допомоги дітям з порушеннями слуху: ранню діагностику порушень слуху та ранній початок фахового супроводу, комплексний підхід в організації допомоги дітям з порушеннями слуху та їх родинам, варіативність форм надання освіти та методичних підходів у навчанні, використання різних форм мовлення і видів мовленнєвої діяльності, гнучкість змісту та індивідуалізація процесу навчання і виховання.

Ключові слова: дошкільна освіта, діти з порушеннями слуху, організація навчання і виховання дітей з порушеннями слуху.

Валентина Жук, Вера Литвинова, Владимир Шевченко,
Оксана Таранченко, Оксана Федоренко

РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ ДОШКОЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДЕТЕЙ С НАРУШЕНИЯМИ СЛУХА В УКРАИНЕ: КОНЦЕПТУАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ

Концепция развития дошкольного образования детей с нарушениями слуха сориентирована на современные мировые тенденции в организации помощи детям с нарушениями слуха: раннюю диагностику нарушений слуха и раннее начало специального сопровождения, комплексный подход в организации помощи детям с нарушениями слуха и их семьям, вариативность форм образования и методических подходов в обучении, использование различных форм речи и видов речевой деятельности, гибкость содержания и индивидуализация процесса обучения и воспитания.

Ключевые слова: дошкольное образование, дети с нарушениями слуха, организация обучения и воспитания детей с нарушениями слуха.